

The Political Challenges of the Islamic Resistance in the Internal Arena and the Qur'anic Solutions to Deal with it

Morteza Gharasban¹ Qolamreza Safarian²

Received: 16/02/2022

Accepted: 13/03/2022

Abstract

Resistance is one of the important concepts in Islamic culture that Muslims can use to overcome the challenges created by the enemy and achieve their goals in dealing with the enemy. The challenges caused by the enemies have various aspects, the most important of which are political challenges. Enemy challenges can be created in both internal and external arenas. Thus, the political challenges of the Islamic resistance are of two kinds: internal political challenges and external political challenges. This paper, while examining the political challenges of the Islamic resistance in the internal arena, explains the Qur'anic solutions to these challenges. Through examining and analyzing the actions of the enemy, the most important internal challenges are disobedience, discord, influence, and ultimately the defeat and domination of tyranny. In order to face these challenges, the Holy Qur'an has stated different strategies such as conscientiousness, unity, insight, and finally fighting against oppression. The type of data collection in this study is library and the research question has been answered through a descriptive-analytical method.

Keywords

Resistance, Challenge, Politics, Political Challenge, Qur'anic Solutions.

1. Level 3 of Islamic Seminary of Qom and PhD student of Islamic Revolution Teacher Training, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran (Corresponding author). Mgh1534@gmail.com.
2. M. A in Islamic Revolution Teacher Training, Qom University of Islamic Education, Qom, Iran. ghsafariyan@chmail.ir

---

* Gharasban, M., & Safarian, Q. (1400 AP). P The Political Challenges of the Islamic Resistance in the Internal Arena and the Qur'anic Solutions to Deal with it. *Journal of Qur'anic Sciences Studies*, 3(10), pp. 102-130. DOI: 10.22081/jqss.2022.63368.1173

التحديات السياسية أمام المقاومة الإسلامية في الميدان الداخلي والحلول القرآنية للتصدي لها

مرضى غرسيان^١
غلام رضا صفريان^٢

تاريخ الاستلام: ١٦ / ٠٢ / ٢٠٢٢

تاريخ القبول: ١٣ / ٠٣ / ٢٠٢٢

الملخص

يُعدّ مفهوم (المقاومة) واحداً من المفاهيم المهمة في الثقافة الإسلامية، حيث يتمكن المسلمون بواسطتها من التغلب على التهديدات التي يتعرضون لها من جانب العدو ويصلون إلى أهدافهم في التصدي لهذا العدو. وتهديدات الأعداء لها أبعاد مختلفة، أهمها هي التحديات السياسية. كما أنّ تحديات الأعداء يمكن حصولها في الميدانين الداخلي والخارجي، وعلى هذا فالتحديات السياسية للمقاومة الإسلامية تكون على نوعين هما التحديات السياسية الداخلية والتحديات السياسية الخارجية. وهذه المقالة من خلال دراستها للتحديات السياسية التي تواجه المقاومة الإسلامية في الميدان الداخلي تسعى لبيان الحلول القرآنية الكفيلة بالتصدي لهذه التحديات. ومن خلال دراسة وتحليل خطوات العدو يظهر أنّ أهمّ التحديات الداخلية تتمثل في التردّد والعصيان، وزرع الخلافات، والنفوذ، وأخيراً الهزيمة وسيطرة الاستبداد. ولجابهة هذه التحديات والتغلب

١. خريج السطح الثالث في حوزة قم العلمية، وطالب دكتوراه تدريس الثورة الإسلامية في جامعة الشهيد بهشتي^(ع)، طهران. إيران (الكاتب المسؤول).
Mgh1534@gmail.com

٢. ماجستير في تدريس الثورة الإسلامية، جامعة قم للمعارف الإسلامية، قم، إيران.
hsafariyan@chmail.ir

* غرسيان، مرضى؛ صفريان، غلام رضا. (١٤٤٣). التحديات السياسية أمام المقاومة الإسلامية في الميدان الداخلي والحلول القرآنية للتصدي لها. مجلة دراسات في العلوم القرآنية (فصلية علمية - محكمة)، ٣(١٠)، صص ١٠٢ - ١٣٠.
Doi: 10.22081/jqss.2022.63368.1173

عليها يؤثّر القرآن الكريم الحلول والوسائل المختلفة لذلك كالشعور بالمسؤولية، والوحدة، والبصيرة، ومقاومة الظلم. أمّا كيفةّ تجميع معلومات هذا التحقيق فهي على الطريقة المكتبية ومن ثمّ محاولة الإجابة على تساؤلات موضوع التحقيق من خلال الأسلوب الوصفي التحليلي.

المفردات المفتاحية

المقاومة، التحدي، السياسة، التحدي السياسي، الحلول القرآنية.

چالش‌های سیاسی مقاومت اسلامی در عرصه داخلی و راه‌حل‌های قرآنی مقابله با آن

غلامرضا صفریان^۱

مرتضی غرسبان^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۲۷

چکیده

«مقاومت» یکی از مفاهیم مهم در فرهنگ اسلامی است که مسلمانان با بهرگیری از آن می‌توانند بر چالش‌های ایجادشده از سوی دشمن چیره شوند و به اهداف خود در برخورد با دشمن دست یابند. چالش‌هایی که دشمنان ایجاد می‌کنند، ابعاد گوناگونی دارند که چالش‌های سیاسی از مهم‌ترین آنها است. چالش‌های دشمن در دو عرصه داخلی و خارجی قابل ایجاد است؛ بنابراین چالش‌های سیاسی مقاومت اسلامی دو گونه است: چالش‌های سیاسی داخلی و چالش‌های سیاسی خارجی. در این مقاله ضمن بررسی چالش‌های سیاسی مقاومت اسلامی در عرصه داخلی، راه‌حل‌های قرآنی مقابله با این چالش‌ها تبیین می‌گردد. با بررسی و تحلیل اقدامات دشمن، مهم‌ترین چالش‌های داخلی، نافرمانی، ایجاد اختلاف، نفوذ، و درنهایت شکست و تسلط استبداد است. قرآن کریم در راستای مقابله با این چالش‌ها، راهکارهای متفاوتی نظیر وظیفه‌گرایی، وحدت، بصیرت و درنهایت ظلم‌ستیزی را بیان کرده است. نوع گردآوری اطلاعات در این تحقیق، کتابخانه‌ای است و با روش توصیفی - تحلیلی به پاسخگویی به پرسش تحقیق پرداخته شده است.

کلیدواژه‌ها

مقاومت، چالش، سیاست، چالش سیاسی، راه‌حل‌های قرآنی.

۱. دانش‌آموخته سطح ۳ حوزه علمیه قم و دانشجوی دکتری مدرسی انقلاب اسلامی دانشگاه شهید بهشتی عج
Mgh1534@gmail.com (نویسنده مسئول).
۲. دانش‌آموخته ارشد مدرسی انقلاب اسلامی، دانشگاه معارف اسلامی قم. hsfariyan@chmail.ir

* غرسبان، مرتضی؛ صفریان، غلامرضا. (۱۴۰۰). چالش‌های سیاسی مقاومت اسلامی در عرصه داخلی. فصلنامه علمی - ترویجی مطالعات علوم و قرآن، (۱۰)، صص ۱۰۲-۱۳۰. DOI: 10.22081/jqss.2022.63368.1173

مقدمه و بیان مسئله

واژه مقاومت، از واژه‌هایی است که با فرهنگ اسلامی عجین است. براساس آیات قرآن، مسلمانان با بهره‌گیری از آن به اهداف خود دست می‌یابند. کاربست فرهنگ مقاومت، از صدر اسلام تا کنون در سیره پیامبر ﷺ و ائمه وجود داشته و در دوران معاصر نیز عالمان مجاهد با بهره‌گیری از آن، به دنبال تحقق نظام اسلامی بوده‌اند، به گونه‌ای که امام خمینی رحمته‌الله با تغییر مفهوم مقاومت در اذهان مردم از یک مفهوم سیاسی سلبی و انفعالی، به یک مفهوم سیاسی ایجابی و نهادینه‌سازی فرهنگ مقاومت در بین مردم توانست انقلاب اسلامی را به پیروزی برساند.

امروزه جمهوری اسلامی تنها نظامی است که در برابر استکبار ایستاده و از کیان امت اسلامی دفاع می‌کند، که در این مسیر، نیازمند مقاومت در داخل و در سطح منطقه‌ای در مقابل دشمنانی است که دنبال براندازی نظام اسلامی هستند. با توجه به نقشه‌های شوم دشمن برای نظام اسلامی، مقاومت در دوران تثبیت و تداوم نظام اسلامی، ضرورت بیشتری دارد. بی‌تردید دشمن در مقابل مقاومت اسلامی، چالش‌هایی ایجاد کرده و می‌کند تا مانع دستیابی نظام اسلامی به اهداف خود گردد. این چالش‌ها در ابعاد مختلف فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، امنیتی، اخلاقی و... است که چالش‌های سیاسی، از مهم‌ترین آنها است. همچنین چالش‌ها در دو عرصه داخلی و خارجی قابل ایجاد است. این مقاله به دنبال تبیین چالش‌های سیاسی مقاومت اسلامی در عرصه داخلی است. از آنجاکه قرآن کریم با تأکید بر مقاومت اسلامی در برابر دشمن، به ارائه راهکار مقاومت پرداخته است، راه‌حل‌های قرآنی مقابله با این چالش‌ها نیز تبیین می‌گردد. بر این اساس، سؤال اصلی این تحقیق عبارت است از: چالش‌های سیاسی مقاومت اسلامی در عرصه داخلی چیست و راه‌حل‌های قرآنی مقابله با این چالش‌ها کدام است؟

درباره اصل مقاومت مقالات متعددی نوشته شده است؛ ولی درباره چالش‌های سیاسی مقاومت اسلامی در عرصه داخلی و راه‌حل‌های قرآنی مقابله با آن، مقاله‌ای نوشته نشده است، تنها دو مقاله نزدیک به این موضوع هست؛ یکی: «چالش‌های مقاومت از منظر قرآن کریم» نوشته سیدمحسن آل‌نبی و محمدصادق یوسفی مقدم،

منتشر شده در فصلنامه علمی مطالعات بیداری اسلامی ۱۹ بهمن ۱۴۰۰. دوم: «چالش‌های سیاسی خارجی فراروی انقلاب اسلامی در اندیشه امام خمینی» نوشته عباس نوری و علی مرشدزاد، منتشر شده در فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال هشتم، شماره ۲۶، بهار ۱۳۹۷.

در این تحقیق، پس از مفهوم‌شناسی مفاهیم مرتبط و جایگاه مقاومت از دیدگاه اسلام، به بیان چالش‌های سیاسی به وجود آمده در برابر مقاومت در عرصه داخلی پرداخته و در بخش نهایی به بیان راهکارهای مقابله با این چالش‌ها به صورت اجمالی اشاره می‌گردد. نوع گردآوری اطلاعات در این تحقیق، کتابخانه‌ای است و با روش توصیفی - تحلیلی به پاسخگویی به سؤال تحقیق پرداخته است.

پیشینه

مقاله «چالش‌های سیاسی خارجی فراروی انقلاب اسلامی در اندیشه امام خمینی (عج)» نوشته عباس نوری و علی مرشدی‌زاد در فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی، (۱۳۹۷)، دوره ۸ (پیاپی ۲۶) و مقاله آماده انتشار «چالش‌های مقاومت از منظر قرآن کریم» نوشته سید محسن آل نبی و محمدصادق یوسفی مقدم در فصلنامه علمی مطالعات بیداری اسلامی، (۱۴۰۰) به تبیین این موضوع پرداخته‌اند.

۱. چارچوب مفهومی

بر اساس آیات قرآن، و سوسه‌های شیطانی یکی از عوامل مهم بازدارنگی انسان از رسیدن به اهداف خود و مانع جدی بر سر راه فرد و جامعه است. شیطان در مسیر گمراه‌ساختن انسان، از سیاست «گام به گام» استفاده می‌کند که از آن به «خطوات الشیطان» تعبیر شده است (ر.ک: بقره، ۲۰۸؛ نور، ۲۱). آیت‌الله جوادی آملی درباره این سیاست شیطان می‌گوید:

سیاست شیطان، گرچه نسبت به برخی اختطاف و ربودن سریع است؛ ولی غالباً نسبت به توده مردم سیاست گام به گام است. او آهسته و پیوسته می‌آید و وسوسه می‌کند تا

گوهر تابناک ایمان مؤمن را بزراید و او را بی‌آبرو و درنهایت کافر و گمراه و بی‌حیثیت کند (جوادی آملی، ۱۳۸۹، ص ۲۷۵).

بر این اساس، بدیهی است که خطر انحراف تدریجی افراد بسیار بیشتر و گمراهی ناشی از آن، تأثیرگذارتر خواهد بود؛ چراکه سیر آهسته تغییرات منفی و حرکت تدریجی به سوی انحطاط، کمتر به چشم آمده و مسلماً مقابله با آن نیز به دقت و دوراندیشی بیشتری نیاز دارد. خطوات شیطان دعوت‌هایی از سوی شیطان است که گاهی با عنوان دین انجام می‌شود و بدعت و احکام خودساخته را با خود به همراه دارد، در نتیجه انسان‌هایی که از این خطوات پیروی می‌کنند، با تصور اینکه در مسیر الهی گام برمی‌دارند، مرحله به مرحله بر گمراهی خود می‌افزایند و به سمت انحطاط پیش می‌روند. شیطان با همین ابزار توانسته بسیاری از بدعت‌ها، تفرقه و اختلاف‌ها را بین طرفداران حق در طول تاریخ ایجاد کند.

دشمنان اسلام نیز برای رسیدن به اهداف شوم خود از این روش استفاده حداکثری می‌کنند. این تاکتیک دشمن به حدی در فروپاشی یک ملت و حکومت خطرناک است که امامین انقلاب در موارد متعدد درباره خطر آن هشدار داده‌اند. دشمن با نفوذ در عرصه‌های علمی، اجتماعی و فرهنگی جوامع مختلف به‌مرور نیروهایی را در داخل پرورش می‌دهد که همان حرف‌های او را می‌زنند. در عرصه بین‌المللی نیز می‌توان ظهور اسلام آمریکایی را یکی از خروجی‌های اعمال این روش در جوامع اسلامی دانست که به‌مرور و با رنگ و لعاب دینی از سوی عمال آمریکا صورت می‌گیرد.

بر این اساس، دشمن در ایجاد چالش برای جبهه مقاومت، از این سیاست استفاده می‌کند و در نتیجه گام‌به‌گام، موانع و چالش‌های مختلفی را در مسیر مقاومت ایجاد می‌کند. این سیاست دشمن در موضوع این تحقیق که «چالش‌های سیاسی مقاومت اسلامی در عرصه داخلی» است و به‌طور کامل مشهود است. دشمن در مسیر رسیدن به اهداف خود، این مراحل را تا رسیدن به هدف نهایی خود که تسلط استبداد بر کشور است، دنبال می‌کند.

۲. مفهوم‌شناسی مقاومت

واژه مقاومت از ریشه «قوم» به معنای ایستادن و راست ایستادن گرفته شده است. قیام و قعود به معنای ایستادن و نشستن از حالات متضاد است. در اصطلاح و فرهنگ قرآنی، مقاومت به معنای ایستادگی، به حالتی گفته می‌شود که شخص برای انجام کارها و تحقق اموری، اقداماتی را انجام می‌دهد که شامل ایجاد مقتضی و از میان بردن مانع و ایستادگی در برابر فشارها است. علت اینکه چنین حالتی را مقاومت یا استقامت می‌گویند، شباهتی است که میان عمل ایستادن از یک سو و حالت ایستادگی و مقاومت وجود دارد؛ زیرا وقتی انسانی بخواهد به بهترین وجه، کاری را انجام دهد یا بخواهد از خود در برابر دیگری دفاع کند یا حرکتی داشته باشد، به پا می‌خیزد و می‌ایستد و انجام می‌دهد.

بنابراین می‌توان گفت مراد از استقامت، مقاومت و ایستادگی در معنای اصطلاحی آن، استمرار و پایداری بر مطالب، مقاصد، اصول، موضع‌گیری‌ها و مانند آن است، بی‌آنکه از راه راست منحرف شود و به کژی گراید و از مطالب و مقاصد خود دست بردارد و از مواضع اصولی خود کوتاه آید، بلکه همه تلاش خود را انجام می‌دهد تا مقتضی را تحقق ببخشد و از موانع بگذرد یا در برابر فشارها مقاومت کند و عقب‌نشینی نکند (ر.ک: دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۲، ص ۲۱۷۳؛ راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص ۶۹۲).

مقاومت به معنای اصطلاحی خود، براساس شرایط و اقتضائات مختلف، از مؤلفه‌هایی برخوردار است. در بررسی عملکرد جمهوری اسلامی ایران و چگونگی مواجهه دشمن با نظام اسلامی، می‌توان فرهنگ مقاومت ایران را در مؤلفه‌هایی مانند استکبارستیزی، روحیه جهادی، تأکید بر هویت دینی و انقلابی و مردم‌سالاری دینی تبیین کرد. اگر به تقابل استکبار جهانی با جمهوری اسلامی ایران در سه دهه گذشته نظر بیفکنیم، درمی‌یابیم که در دهه اول تقابل در حوزه نظامی بود و سراسر این دهه جنگ، کودتا و ترور بود؛ اما از ابتدای دهه دوم، بحث فراگیر عمومی در جامعه ایرانی مسئله

«تهاجم فرهنگی» شد. استکبار در دهه سوم در راستای هجمه فرهنگی به فکر مهار انقلاب اسلامی در سطح جهان افتاد (والیزاده، ۱۳۸۸، ص ۸).

۳. اهمیت و جایگاه مقاومت

یکی از لوازم انقلابی ماندن، ایستادگی و پایداری یک فرد انقلابی در راه رسیدن به اهداف متعالی خود است که خداوند این توصیه را به پیامبر خود کرده است: «فَلِدَلِكْ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ؛ پس مردم را به دین حق دعوت کن و چنانچه فرمانت داده‌اند، استوار باش» (شورا، ۱۵). نیز می‌فرماید: «فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ؛ پس چنانچه فرمانت داده‌اند، استوار باش و کسانی که با تو توبه کردند نیز استوار باشند» (هود، ۱۱۲).

بی‌شک انسان انقلابی با سختی، آزار و اذیت در مسیر به اهداف همراه است؛ از این رو ثبات قدم و صبر در مسیر انقلابی خود، امری ضروری است. خداوند خطاب به پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرماید: «وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا؛ پیامبرانی که پیش از تو بودند، تکذیب شدند؛ پس بر این تکذیب، شکیبایی نمودند و آزار دیدند» (انعام، ۳۴).

رهبر معظم انقلاب نیز درباره این موضوع خطاب به مردم انقلابی می‌فرماید: «جوان‌های امروز ما، جوان‌های نسل معاصر ما و جوان‌هایی که در آینده خواهند آمد، بدانند راه انقلاب، راهی است که احتیاج دارد به عزم، به ایمان، به ثبات قدم در راه انقلاب اگر ثبات قدم وجود نداشت، اگر پیوستگی حرکت وجود نداشت، انسان رابطه‌اش با انقلاب قطع می‌شود» (خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۰۳/۱۴).

هر انسانی در دو شکل فردی و اجتماعی باید به اصل مقاومت و استقامت توجه کند، زیرا انسان هم باید خود را بسازد و در برابر موانع و فشارهای هواهای نفسانی درونی و وسوسه‌های شیطانی بیرونی مبارزه و مقاومت کند و هم به دیگران یاری رساند تا مقاومت پیشه کنند. خداوند در سوره سبأ می‌فرماید: «قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا

لِلَّهِ مَتْنِي وَفُرَادَى؛ بگو من فقط به شما یک اندرز می‌دهم که دو به دو یا به تنهایی برای خدا قیام کنید و به پا خیزید» (سبأ، ۴۶). نیز می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، شکیبایی ورزید و دیگران را نیز به شکیبایی وادارید» (آل عمران، ۲۰۰).

۴. چالش‌های پیش‌روی مقاومت

۴-۱. تعریف چالش

غالباً «چالش» را معادل Challenge تلقی می‌کنند؛ حال آنکه تأملی در کاربرد این واژه در متون و محاورات، نشان می‌دهد معانی متفاوت و مختلفی از این لفظ مورد نظر بوده که با معنای Challenge انطباق کامل ندارند. Challenge به «وضعیت و پدیده‌ای جدید و دشوار که مواجهه با آن تلاشی سخت و تعیین‌کننده را ایجاب کند» گفته می‌شود و در حالت مصدری، به معنای «زیرسؤال کشیدن و ایجاد تردید در امری است از جنبه حقیقت، ارزش یا قدرت و توان آن».

فرهنگ معاصر انگلیسی - فارسی، واژه Challenge را «به‌مبارزه‌طلبیدن» و «به‌چالش‌خواستن» و واژه Challenger را به «حریف» معنا کرده است (باطنی، ۱۳۷۱، ص ۲۴۷).

تأمل در کاربرد واژه چالش در متون مختلف، نشان می‌دهد معانی مختلفی از واژه گفته شده برداشت می‌شود که برخی از مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از: تعارض، جدال و تهافت (آرمین و رازقی، ۱۳۷۸، ص ۲۴۷)؛ مانع و مشکل (مجموعه مقالات تحقق جامعه مدنی در انقلاب اسلامی ایران، ۱۳۷۷، صص ۴۸۳ و ۴۸۸)؛ آسیب و آفت (مجموعه مقالات مناسبات دین و فرهنگ در جامعه ایران، ۱۳۸۰، ج ۲، ص ۱۶۵).

برخی چالش را مترادف آسیب و بحران به کار برده‌اند (فراتی، ۱۳۸۱، ص ۵). برخی دیگر، چالش را به معنای تعارض، اختلاف و تنش و شاید به‌طور ضمنی به معنای مبارزطلبی به کار گرفته است (معادی، ۱۳۸۱، ص ۳۶۲).

در مجموع و با استفاده از معنای لغوی «چالش» و Challenge و نیز برخی عناصر

معنایی متبادر از کاربرد این واژه در ادبیات اجتماعی امروز، می‌توان چالش را این‌گونه تعریف نمود: «شرایط و وضعیت جدیدی که مسیر آینده جامعه را از بیرون مورد هجوم قرار داده، حفظ تعادل آن را دچار مشکل و مستلزم تلاشی سخت و سرنوشت‌ساز می‌سازد». طبق این تعریف، خصوصیات «چالش»، عبارت‌اند از: عینی بودن؛ جدید بودن وضعیت؛ ناظر به آینده؛ بیرونی بودن؛ غیرارادی بودن آن؛ اقتضای تلاشی سخت و تعیین‌کننده که ناشی از فراگیر بودن و به‌مبارزه‌طلبیدن کل جامعه است (ذوعلم، ۱۳۸۴، ص ۸۵).

۲-۴. انواع چالش

با توجه به تعریف «چالش»، انواع مختلفی از حیث جغرافیا و گستردگی برای آن قابل تصور است. برای نمونه از حیث جغرافیایی، چالش را به درونی و بیرونی می‌توان تقسیم کرد. برخی از این حیث، چالش‌ها را به سه گروه چالش‌های بین‌المللی، چالش‌های منطقه‌ای و چالش‌های داخلی تقسیم کرده‌اند. از حیث گستردگی نیز «چالش» در عرصه‌های مختلف فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و نظامی قابل ظهور است و به عرصه خاصی محدود نمی‌شود؛ ولی در این تحقیق، تنها به تبیین چالش‌های سیاسی مقاومت اسلامی می‌پردازیم. همچنین چالش‌ها در دو عرصه داخلی و خارجی قابل ایجادند که این تحقیق به دنبال تبیین چالش‌های سیاسی مقاومت اسلامی در عرصه داخلی است.

۳-۴. چالش‌های سیاسی مقاومت در عرصه داخلی

چالش‌های پیش روی مقاومت در عرصه سیاسی، انواع مختلفی دارند، مانند چالش‌های درونی و بیرونی. از آنجا که برخی چالش‌ها، ناظر به درون نظام‌اند و می‌توانند به تغییرات داخلی در رویکرد مقاومت منجر شوند، چالش‌های درونی نامیده می‌شوند و با توجه به اینکه برخی چالش‌ها، نسبت به فضای بیرونی طرح شده و وضعیت نظام در عرصه منطقه و جهان را به مخاطره می‌اندازد، چالش‌های بیرونی نامیده می‌شوند. با توجه به موضوع تحقیق، در ادامه به تبیین چالش‌های درونی می‌پردازیم.

«نافرمانی» از مهم‌ترین چالش‌هایی است که جریان مقاومت در عرصه درونی با آن مواجه می‌گردد. این چالش بر اثر عوامل مختلفی نظیر القای یأس و ناامیدی و همچنین تبلیغات منفی علیه جریان مقاومت پدید می‌آید. دشمن در این جهت، از سیاه‌نمایی و القای یأس و ناامیدی در جامعه استفاده می‌کند.

در نمونه‌یابی تاریخی، در صدر اسلام، ارائه تصویر غیرواقعی و بزرگ‌نمایی شده از جبهه دشمن و تصویر مغشوش از جبهه خودی در دستور کار منافقان قرار گرفت. پس از جنگ احد، منافقان که از یاری اسلام مضایقه کردند، سعی کردند مسلمانان را از رفتن به جنگ سست کنند و بازدارند: «الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ؛ همان کسانی که مردم به آنها گفتند که مردم [مکه] برای [نبرد با] شما اجتماع کرده‌اند، از آنان بترسید، اما [این خبر] بر ایمان آنان افزود و گفتند: خدا ما را کافی است و او خوب و کیلی است» (آل‌عمران، ۱۷۳). کلمه «ناس» دو بار در آیه تکرار شده است. منظور از ناس دوم، مشرکان و ناس اول ایادی و جاسوسانی هستند که مشرکان در بین مؤمنان داشتند (طباطبائی، ۱۴۱۷ق، ج ۴، ص ۱۰۰).

شرکت در جهاد همراه با روحیه شهادت‌طلبی و ایثار، از باورهای خدشه‌ناپذیر مؤمنان بود و منافقان از همین زمینه برای تردیدافکنی در باورهای ایشان استفاده می‌کردند. برای نمونه در ابتدای جنگ تبوک که پیامبر ﷺ در حال آماده‌سازی نیروها برای شرکت در جهاد بود، یکی از رؤسای طایفه بنی سلمه به نام جد بن قیس که در صف منافقان بود، خدمت پیامبر ﷺ آمد و عرض کرد اگر اجازه دهی من در این جنگ شرکت نکنم، زیرا علاقه شدیدی به زنان دارم، مخصوصاً اگر چشمم به دختران رومی بیفتد، ممکن است دل از دست بدهم و مفتون آنها شوم! اجازه عدم شرکت برای این فرد منافق صادر شد؛ ولی برای رفع این تردیدافکنی در باورهای مؤمنان، قرآن عمل این منافق را مساوی با سقوط در فتنه دانست و فرمود: «وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْتِدُنْ لِي وَ لَا تَفْتِنِّي اَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ؛ و از آنها برخی می‌گویند: [در ترک این جنگ] به

من اذن بده و مرا به فتنه (گناه مخالفت فرمانت) میفکن! آگاه باش که آنها در فتنه (کفر و نفاق) درافتاده‌اند و مسلماً جهنم بر کافران احاطه دارد» (توبه، ۴۹).

دشمنان امروزه انقلاب نیز برای غیرموفق جلوه‌دادن انقلاب در گفتمان مقاومت و ایستادگی تلاش می‌کنند و می‌خواهند انقلاب را ناکام معرفی کنند. دنیای استکبار فقط نگران انقلاب ایران نیست؛ چرا که می‌بیند در کشورهای دیگر نیز این فرهنگ رواج پیدا کرده و جهانی شده است؛ پس می‌خواهد با ناتوان معرفی کردن انقلاب و با پایان جلوه‌دادن روحیه مقاومت، روحیه سازش را در درون کشور ایجاد کند و عده‌ای را به نافرمانی ترغیب کند.

تردیدافکنی در درستی ادراک و باورهای سیاسی، یکی دیگر از روش‌های ایجاد نافرمانی محسوب می‌شود؛ برای نمونه انجام تصمیمات سخت در برخورد با مشکلات را توهمی منطقی جلوه می‌دهد. در این روش، دشمن از شیوه تبلیغات استفاده می‌کند تا اذهان مسلمانان را دچار تشویش کند و راه تشخیص حق و باطل برای آنها مبهم باشد. جنگ روانی دشمن یکی از عوامل ضد مقاومتی است. بی‌گمان تأثیرپذیری مجاهدان از تحریکات خیانت‌آمیز دشمن، مانع پایداری آنان می‌شود. همین مطلب از آیه ۱۲۲ سوره آل عمران فهمیده می‌شود: «إِذْ هَمَّتْ طَّائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا؛ آن‌گاه که دو گروه از شما خواستند که سستی و ضعف نشان دهند [و از وسط راه جدا شده و برگردند]». معمولاً کسانی که تحت تأثیر جنگ روانی دشمن قرار گرفته‌اند، دست از مقاومت برداشته، خود را تسلیم دشمن کرده‌اند.

۲-۳-۴. ایجاد اختلاف

دومین چالش سیاسی در عرصه مقاومت که پس از نافرمانی عده‌ای بروز می‌کند، ایجاد اختلاف و فضای دوقطبی در درون جریان مقاومت است. از آنجا که یکی از ابزارهای دشمن برای رسیدن به اهداف خود، ایجاد اختلاف و دو دستگی در بین مسلمانان است، یکی از مهم‌ترین اهداف آنها در برخورد با فرهنگ مقاومت، برای رسیدن به این منظور صورت می‌گیرد.

دشمن از صدر اسلام، همواره به دنبال ایجاد اختلاف و فضای دوقطبی در بین مردم بوده است. پیش از ورود پیامبر ﷺ به مدینه، بین دو قبیله اوس و خزرج، اختلاف وجود داشت. پیامبر ﷺ با ایجاد برادری بین آنها، این اختلافات را تبدیل به اخوت کردند (ر.ک: آل عمران، ۱۰۳). اختلاف موجود بین این دو طایفه به دلایلی از جمله اهداف اقتصادی، برای یهود اهمیت داشت. یهود برای جلوگیری از رشد اسلام و رسیدن به اهداف خود، سعی کرد مجدداً بین آنها تفرقه ایجاد کند. شاس بن قیس، یهودی ثروتمند، از نزدیکی بعضی افراد این دو قبیله که بینشان عقد اخوت برقرار شده و با هم صمیمی شده بودند، عبور کرد که دیدن این صحنه او را آزرده خاطر کرد و تصمیم گرفت نقشه‌ای برای تفرقه بین آنها طراحی کند. برای همین یک جوان یهودی را اجیر کرد تا کینه‌های دوران جاهلیت آنها را یادآوری کند تا این دوستی به اختلاف و تفرقه تبدیل گردد. با یادآوری اشعار هجوآمیز آنها در حق یکدیگر، دوباره آتش جنگ افروخته شد و آنها به روی هم شمشیر کشیدند. خبر به رسول خدا ﷺ رسید. ایشان در جمع آنان حضور یافت و فرمود: «به خدا پناه ببرید، آیا به سوی جاهلیت باز می‌گردید و من در میان شما هستم؟ خدا شما را به اسلام هدایت کرد و عزیز گردانید و رشته جاهلیت را برید و شما را از کفر نجات داد و قلوب شما را متحد ساخت» (طبری، ۱۴۱۲، ج ۴، ص ۱۶). پس از این سخن پیامبر، آنها به خود آمدند و متوجه حيله دشمن گردیدند و برادری بینشان تجدید شد.

آنچه در این زمینه باید مورد توجه مسلمانان قرار می‌گرفت، این نکته بود که یهودیان به اهمیت عامل «وحدت» پی برده بودند و به این فکر افتاده بودند که آتش اختلاف و جنگ‌های ۱۲۰ ساله اوس و خزرج را زنده کنند تا دامنه این اختلاف، به باقی مسلمانان هم کشیده شود و آنها بدون اینکه خودشان به زحمت بیفتند و سلاح و نیرویی در این زمینه صرف کنند، به مقصودشان رسیده باشند. نمونه این سیاست، در چند قرن اخیر به دست انگلیس اجرا می‌شود. انگلیس با تفرقه‌افکنی در دنیای اسلام بین شیعه و سنی، بدون اینکه خودش در صحنه حضور داشته باشد یا حتی دیده شود، به اهداف خود می‌رسد.

همچنین در جنگ احد، منافقان با این تعبیر که «کسانی که جهاد رفتند، اگر نزد ما بودند نه می‌مردند و نه کشته می‌شدند» مسلمانان را برای شرکت در جهاد و اطاعت از امر خدا و رسول ﷺ، دچار دو دستگی می‌کردند و بدین ترتیب عده‌ای از شرکت در جهاد باز می‌ماندند (ر.ک: آل‌عمران، ۱۶۸).

اکنون نیز از جمله چالش‌های مهم محور مقاومت در عرصه داخلی، ایجاد رقابت‌های شکننده میان رهبران و جناح‌های درون نهضت مقاومت از سوی دشمن است که نیروهای داخلی نیز گاهی به آن دامن می‌زنند.

۳-۳-۴. نفوذ

یکی دیگر از چالش‌های سیاسی پیش روی جریان مقاومت، نفوذ دشمن در بدنه جریان مقاومت است. «نفوذ» در اصطلاح اجتماعی و سیاسی به معنای رخنه در افکار و عقاید و تأثیرگذاری برای ایجاد تغییر در جهت اهداف نفوذکننده است؛ از این رو در حوزه رفتارهای اجتماعی وقتی از افراد صاحب نفوذ سخن گفته می‌شود، کسانی هستند که دارای محبوبیت و مقبولیت اجتماعی‌اند و مردم از آنان حرف‌شنوی دارند و گفتار و رفتار خویش را با آنان هماهنگ می‌کنند؛ بنابراین در اصطلاح سیاسی و اجتماعی، نفوذ به معنای «راه یافتن پنهانی در گروهی یا جایی به منظور هدفی» است (عمید، ۱۳۷۵، ص ۶۳۸)؛ این هدف شامل تأثیر گذاشتن، ضربه زدن، قدرت‌یابی، اعتباریابی، اطلاعات‌گیری و مانند آن انجام می‌گیرد.

با بررسی سیاست غرب، به‌ویژه آمریکا در برخورد با جبهه مقاومت، شاهد این نکته هستیم که غرب، راهکار نفوذ را در کشورهایی که پرچم مخالفت با آنها را برافراشته‌اند، پیگیری می‌کند. غرب به رهبری آمریکا با استفاده از ابزار رسانه و فضای مجازی سعی می‌کند قوه واهمه و خیال انسان‌ها را تصرف کند و با پرورش و غلبه‌دادن آن بر قوه تعقل انسان، تک‌تک افراد بشر را بسان سربازی کر و کور مدیریت کند. عموم افرادی که با این روش تحت سلطه دشمن قرار می‌گیرند، بدون اینکه بخواهند، مدافع منافع آنها در همه جا می‌شوند. جبهه استکبار در همه دنیا با پرورش نیرو و

فرستادن آنها به هرم قدرت کشورهای مختلف، سعی می‌کند به صورت نامحسوس و بدون کمترین حساسیتی جهان را در راستای منافع خویش مدیریت کند. این نفوذی‌ها به مرور زمان با مدیریت افکار افراد و مدیران جوامع به صورتی نرم بدون اینکه در کشور مبدأ حساسیتی ایجاد شود در عرصه‌های مختلف اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی دستورات آنها را انجام می‌دهند.

هدف اصلی دشمن از نفوذ، استحاله تدریجی فرهنگ و نظام یک کشور است. در این مسیر تلاش می‌کند تا با جداسازی تدریجی مردم از نظام پشتوانه اصلی نظام را که مردم هستند، خالی کند، و ایجاد بستر مناسب برای تغییرپذیری مردم و مسئولان و انصراف از پافشاری بر اصول و ارزش‌های انقلاب و اندیشه‌های امام عظیم‌الشأن راحل، نظام را استحاله نماید. مقام معظم رهبری بارها خطر این تهدید استحاله را هشدار داده‌اند. در همین زمینه ایشان در تبیین عبرت‌های عاشورا گفتند: «اگر امروز من و شما جلوی این قضیه را نگیریم، ممکن است پنجاه سال دیگر، ممکن است پنج سال دیگر، ممکن است ده سال دیگر، یک وقت دیدید جامعه اسلامی ما هم کارش به آنجا رسید، تعجب نکنید. مگر چشمان تیزی تا اعماق را ببیند، نگهبان امینی راه را نشان بدهد... والا اگر رها کردیم، باز همان وضعیت پیش می‌آید و آن وقت همه این خون‌ها به هدر می‌رود» (خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۰۳/۲۰).

در بیانی دیگر ایشان فرمودند: «هدف اصلی از این جنگ نرم فکری شده و حساب شده، استحاله جمهوری اسلامی ایران و تغییر باطن و سیرت، با حفظ صورت و ظاهر آن است». ایشان می‌افزایند: «هدف و نقشه شماره یک دشمن سقوط نظام جمهوری اسلامی بود. هدف اول، براندازی بود؛ اما بر اثر شکست‌های مکرر نقشه براندازی، نقشه دوم این گونه طراحی شد که انقلاب را استحاله کنند؛ یعنی صورت انقلاب باقی بماند، اما باطن انقلاب، سیرت انقلاب، روح انقلاب از بین برود. امروز این جریان بنا نیست مانند سابق حرف از براندازی بزند. کسانی که در پی تغییر هویت انقلاب برمی‌آیند، معمولاً با پرچم رسمی و با تابلو جلو نمی‌آیند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۷/۲۰).

امروزه تلاش برای تغییر ادراک و اخلال در دستگاه محاسباتی تصمیم‌گیری یا

تصمیم‌سازی نظام جمهوری اسلامی از جمله اهدافی است که توسط نظام سلطه علیه ایران به‌عنوان محور مقاومت مورد استفاده قرار گرفته است. این رویکرد در مقاطعی دنبال می‌شود که دشمن احساس می‌کند در برخی قسمت‌های ساختار سیاسی کشور، اشتیاقی جهت تعامل با غرب وجود دارد؛ بنابراین جامعه هدف دشمن در این رویکرد، دولتمردان سیاسی است و سعی می‌کند نخبگان سیاسی کشور را در مسیر اهداف غرب هدایت کند و استحاله نظام را رقم بزند. آنها تلاش کرده‌اند رویکرد نخبگان سیاسی کشور را به جهتی تغییر دهند که آنان احساس کنند هزینه تقابل با غرب و ایستادگی بر آرمان‌های انقلاب اسلامی، بسیار بیشتر از فایده‌های آن است.

مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرماید: «نفوذ سیاسی هم این است که در مراکز تصمیم‌گیری، و اگر نشد تصمیم‌سازی، نفوذ بکنند. وقتی دستگاه‌های سیاسی و دستگاه‌های مدیریتی یک کشور تحت تأثیر دشمنان مستکبر قرار گرفت، آن وقت همه تصمیم‌گیری‌ها در این کشور بر طبق خواست و میل و اراده مستکبرین انجام خواهد گرفت؛ یعنی مجبور می‌شوند. وقتی یک کشوری تحت نفوذ سیاسی قرار گرفت، حرکت آن کشور، جهت‌گیری آن کشور در دستگاه‌های مدیریتی، بر طبق اراده آنها است؛ ... برای آنها بهتر این است که از خود آن ملت کسانی در رأس آن کشور باشند که مثل آنها فکر کنند، مثل آنها اراده کنند، مثل آنها و بر طبق مصالح آنها تصمیم بگیرند؛ این نفوذ سیاسی است. [هدف این است که] در مراکز تصمیم‌گیری نفوذ کنند، اگر نتوانستند در مراکز تصمیم‌سازی [نفوذ کنند]؛ زیرا جاهایی هست که تصمیم‌سازی می‌کند. اینها کارهایی است که دشمن انجام می‌دهد (خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۰۶/۲۵).

۴-۳-۴. تسلط استبداد

در چالش‌های نهایی که دشمن برای جبهه مقاومت در عرصه داخلی ایجاد می‌کند، شکست آنها و جایگزینی نظامی دیکتاتوری و استبدادی در این کشورها است تا از این طریق بتواند بر آنها تسلط یابد. بررسی اقدامات حکومت‌های طاغوتی در طول تاریخ که مجری اوامر شیطان در مبارزه با حق تعالی و اوامر او برای ایجاد یک جامعه شیطان‌ی

بودند، این امر را برای ما ثابت می‌کند. گزارشات تاریخی صدر اسلام که حکایت از حضور شیطان به صورت عملی در برخی جریانات تاریخی دارند، بیانگر این ادعا است که شیطان حتی در مقابل ساختارسازی نبوی به دنبال ایجاد و حاکم کردن جامعه مورد پسند خویش بود. در عصر حاضر نیز غرب به رهبری آمریکا، در راستای اهداف خود در برابر جریان مقاومت، به دنبال ایجاد یک حکومت سیاسی مستبد در این کشورها است.

۵. راهکارهای قرآنی مقابله با چالش‌های سیاسی

یکی از امور لازم برای رسیدن به مقاومت مانع‌زدایی است. انسان باید تلاش کند در راستای تحقق مقاومت، چالش‌ها و موانعی که بر سر راه او در ادامه مسیر قرار دارد را از میان بردارد؛ چراکه یکی از مهم‌ترین اقدامات در جریان مقاومت، رصد اقدامات دشمن علیه مقاومت و ارائه راهکارهای مقابله با آن است (آجرلو، ۱۳۹۸). قرآن کریم راهکارهای متعددی را برای مقابله با موانع و چالش‌ها مطرح می‌سازد که در این بخش سعی شده است به اختصار راهکارهای متناظر با چالش‌های سیاسی بررسی شوند.

۵-۱. وظیفه‌گرایی

نخستین راهکار مقابله با چالش‌های سیاسی موجود در مسیر مقاومت «وظیفه‌گرایی» است. در برابر چالش نافرمانی که در برخی عناصر مقاومت ایجاد می‌گردد، تشخیص صحیح وظیفه در دفاع از مقاومت و عمل به وظیفه، در شرایط مختلف، مهم‌ترین راهکار محسوب می‌گردد که عوامل مختلفی نظیر امید، توکل، ایشار و از خودگذشتگی، شجاعت و عبادت، در تحقق آن، نقش‌ی‌بدیلی را ایفا می‌کنند.

از آنجا که یکی از علل ایجاد نافرمانی، ایجاد یأس در افراد جامعه است، امیدواری به یاری خداوند، مهم‌ترین راهکار مقابله با آن است. امید به پاداش و نصرت الهی، سبب تقویت روحیه و ایستادگی در برابر دشمنان است: «وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا؛ و

نباید در کار دشمن سستی و کاهلی کنید که اگر شما به رنج و زحمت می‌افتید آنها نیز (از دست شما) رنج می‌کشند با این فرق که شما به لطف خدا امیدوارید و آنها امیدی ندارند و خدا دانا و حکیم است (و امیدواران را محروم نمی‌سازد)» (نساء، ۱۰۴).

همچنین توکل به خداوند، از مهم‌ترین راهکارهایی است که انسان را در عمل به وظیفه و مقابله با چالش‌های سیاسی پیش روی مقاومت، ترغیب می‌کند. انسان متوکل باید خداوند را وکیل خود قرار دهد و کارها را به او واگذار کند و بگوید که من به مبانی و اصول جزم دارم، باید عزم خود را برای انجام مقاصد الهی به کار گیرم و با همت و اراده جدی در کار وارد شوم؛ زیرا می‌دانم که او است که جهان را ربوبیت می‌کند تا به هدف آفرینش برسد و آن امر تحقق یابد؛ پس من مأمور به وظیفه‌ام نه نتیجه؛ بنابراین با عزم ارادی قوی حرکت کرده و بر خدا توکل می‌کنم. آیات مختلفی در قرآن به این امر توصیه کرده‌اند: «إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيَهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ؛ آن‌گاه که دو طایفه از شما بد دل و ترسناک (و در اندیشه فرار از جنگ) شدند و خدا یار آنها بود و همیشه باید اهل ایمان به خدا توکل کنند» (آل عمران، ۱۷۲)؛ «وَإِذْ نَادَى نوحٌ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْركُمْ عَلَيْكُمْ عُمَّةً ثُمَّ أَقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنظُّوْنَ؛ و بر آنها داستان نوح را بخوان، آن‌گاه که به قوم خود گفت: ای قوم من، اگر اقامت من [در میان شما، یا قیامم به امر نبوت] و تذکراتم به نشانه‌های خدا بر شما گران است، [از این رو قصد کشتن یا تبعید مرا دارید] من بر خدا توکل کردم؛ پس شما با شریکانتان (بت‌هایی که پندارید شما را یاری می‌دهند) در کار خود تصمیم بگیرید تا کارتان بر شما مبهم و پوشیده نباشد، آن‌گاه کار مرا یکسره کنید و هیچ مهلتم ندهید» (یونس، ۷۱).

ایثار و از خودگذشتگی در مسیر مقاومت، راهکاری دیگر در جهت وظیفه‌گرایی، از اصول اولیه‌ای است که انبیای الهی بدون بهره‌مندی از آن هرگز موفق به انجام رسالت خویش نمی‌شدند. پیامبران با ایستادگی در برابر سنت‌های غلط و مناسبات نادرست اجتماعی و بذل ایثار و از خودگذشتگی در این راه به اصلاح جامعه پرداخته و بدون به

دل راه دادن هر گونه ترس و واهمه‌ای از سختی‌ها و مشکلات فراروی، رسالت‌های سنگین الهی خود را به انجام رسانیدند تا آنجا که خداوند درباره ایشان می‌فرماید: «الَّذِينَ يَبُلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَحْشُونَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا؛ [پیامبران] کسانی بودند که تبلیغ رسالت‌های الهی می‌کردند و [تنها] از او می‌ترسیدند و از هیچ کس جز خدا واهمه نداشتند و همین بس که خداوند حسابگر [و پاداش‌دهنده اعمال آنها] است» (احزاب، ۳۹).

شجاعت و عدم ترس از دشمن، دیگر راهکار در این مسیر است: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ؛ آنان که گفتند: محققاً پروردگار ما خدای یکتا است و بر این ایمان پایدار ماندند، فرشتگان رحمت بر آنها نازل شوند [و مژده دهند] که دیگر هیچ ترسی [از وقایع آینده] و حزن و اندوهی [از گذشته خود] نداشته باشید و شما را به همان بهشتی که [انبیا] وعده دادند بشارت باد» (فصلت، ۳۰)... براساس این آیه، کسانی که پذیرفتند الله پروردگار آنان است و بر این عقیده استوار ماندند و مقاومت کردند، نباید ترسناک و غمگین باشند که پایان کارشان بهشت است.

۵-۲. وحدت

دومین راهکار تحقق مقاومت و مقابله با چالش‌های پیش روی مقاومت «وحدت» است که همواره مورد تأکید اسلام قرار گرفته است. یکی از دلایل تأکید اسلام بر عنصر وحدت و اتحاد، نقش آن در ایجاد امت اسلامی و همچنین تأثیر آن در مسیر مقاومت اسلامی است. واژه‌هایی مانند تعاون، جماعت، اجتماع، مودت، اخوت، الفت، تألیف قلوب، امت، امت واحده، الفت، اخوت و برادری دینی، و... که در متون دینی بسیار وارد شده به نوعی دربردارنده معنای وحدت و اتحاد و بیانگر اهمیت آن از دیدگاه اسلام است.

اتحاد میان مسلمانان در سراسر جهان و انسجام اسلامی از اصول راهبردی مورد توجه قرآن و سیره نبوی و ائمه اطهار است. قرآن کریم با توصیه به اعتصام به جبل الله و

نهی از تفرقه، به الفت و برادری و مودت میان دو طایفه اوس و خزرج و از بین رفتن عداوت و کینه دیرینه در سایه نعمت اسلام که مبنای اتحاد و همبستگی آنها است، اشاره می‌کند: «اغْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا؛ و همگی به رشته [دین] خدا چنگ زده و به راه‌های متفرق نروید و به یاد آرید این نعمت بزرگ خدا را که شما با هم دشمن بودید، خدا در دل‌های شما الفت و مهربانی انداخت و به لطف و نعمت خدا همه برادر دینی یکدیگر شدید» (آل عمران، ۱۰۳). خداوند در این آیه خود را در ایجاد اتحاد به طور مستقیم دخیل می‌داند و از آن به عنوان نعمت خاص یاد می‌کند و از مؤمنان می‌خواهد تا با یادآوری دوران تلخ تفرقه در حفظ اتحاد بکوشند؛ زیرا اتحاد میان امت، به خواست خدا شکل گرفته است. علامه طباطبایی ذیل تفسیر این آیه چنین اظهار می‌کند: «شاید وجه اینکه "اعتصام به حبل الله و متفرق نشدن" نعمت خدا خوانده شده، اشاره به این معنا باشد که اگر شما را به اعتصام و عدم تفرقه می‌خوانیم، بی‌دلیل نیست. دلیل اینکه شما را به آن دعوت کرده‌ایم، همین است که به چشم خود ثمرات اتحاد و اجتماع، تلخی عداوت و حلاوت محبت و الفت و برادری را چشیدید و در اثر تفرقه در لبه پرتگاه آتش رفتید و در اثر اتحاد و الفت از آتش نجات یافتید» (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۳، ص ۵۷۴).

قرآن در جای دیگر، مسلمانان را به وحدت در پیروی از خدا و پیامبرش دستور می‌دهد و از تنازع و مشاجره جهت پیشگیری از سستی اضمحلال اقتدار و عظمتشان به صراحت نهی می‌کند: «وَ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذَهَبَ رِيحُكُمْ؛ از خدا و فرستاده‌اش پیروی کنید و نزاع نکنید؛ زیرا سست می‌شوید و شکوه و جلالت شما از بین می‌رود» (انفال، ۴۶).

گاهی بر اثر بی‌تدبیری، نزاع لفظی و درگیری صورت می‌گیرد یا اموری اتفاق می‌افتد که ضربه آن از حمله دشمن بدتر است. پس طمع و هجوم دشمن نتیجه رفتار ما است و خداوند در برخی آیات به این امر اشاره کرده است: «وَ لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَ اختلفوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ؛ و شما مسلمانان مانند

مللی نباشید که پس از آنکه آیات روشن برای [هدایت] آنها آمد، راه تفرقه و اختلاف پیمودند، که البته برای آنها عذاب بزرگ خواهد بود» (آل عمران، ۱۰۵)؛ «هُوَ الَّذِي أَيْدَكَ بِنَضْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِينَ وَ أَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلْفَتْ بِسِنِّ قُلُوبِهِمْ وَ لَكِنَّ اللَّهَ أَلْفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ؛ او است که به نصرت خود و یاری مؤمنان تو را مؤید و منصور گردانید و الفت داد دل‌های مؤمنان را دل‌هایی که اگر تو با تمام ثروت روی زمین می‌خواستی میان آنها الفت دهی نتوانستی، لیکن خدا تألیف قلوب آنها کرد که او مقتدر و دانا است» (انفال، ۶۲-۶۳)؛ «شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَ مَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى وَ عِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَ لَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ؛ خدا شرع و آیینی که برای شما مسلمین قرار داد، حقایق و احکامی است که نوح را هم به آن سفارش کرد و بر تو نیز همان را وحی کردیم و به ابراهیم و موسی و عیسی هم آن را سفارش نمودیم که دین خدا را بر پا دارید و هرگز تفرقه و اختلاف در دین مکنید» (شوری، ۱۳).

اسلام به اصل وحدت و اتحاد از دیدگاه سیاسی-اجتماعی آن نگریسته و بر اهمیت آن میان انسان‌ها، مسلمانان و ادیان الهی تأکید کرده است. قرآن با هدف یکپارچگی در سایه وحدت عقیده، مؤمنان را برادران یکدیگر خوانده است: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ» (حجرات، ۱۰).

امروزه در شرایطی که دشمنان اسلام تمام تلاش خویش را برای مبارزه و مقابله با اسلام به کار بسته‌اند، وحدت اسلامی در جبهه مقاومت، بسیار ضروری‌تر از گذشته به نظر می‌رسد و پرداختن به اختلافات و مسائل تفرقه‌انگیز نتیجه‌ای جز به‌هدر رفتن سرمایه‌ها و استفاده دشمن از این اختلافات، نخواهد داشت؛ بنابراین یکی از عوامل پیشرفت هر ملت و رمز پیروزی آنان، پیوند و اتحاد است. همان‌گونه که با اتحاد قطرات آب، مخزن بزرگ سد تشکیل و با پیوستن جوی‌های کوچک به همدیگر رودخانه‌های عظیم ایجاد می‌شود، با اتحاد انسان‌ها نیز صفوف بزرگی تشکیل می‌شود که دشمن با نگاهش به وحشت افتاده و فکر تجاوز به آنان را برای همیشه از سر بیرون می‌کند. رهبر معظم انقلاب در این خصوص معتقدند: «این برای دستگاه استکبار و استعمار تهدید

است؛ یک‌ونیم میلیارد مسلمان، این همه کشورهای اسلامی با این همه منابع، این نیروی انسانی فوق‌العاده؛ اگر این [مجموعه] متحد باشد و با وحدت به سمت اهداف اسلامی حرکت بکند، قدرتمندان دیگر نمی‌توانند در دنیا کوس قدرت بزنند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۲۷/۰۹)

۵-۳. بصیرت

سومین راهکار قرآنی مقابله با چالش‌های سیاسی پیش روی مقاومت، «بصیرت» است. نقطه آغاز حرکت اعتقادی اسلام و دعوت به حق، براساس تعالیم دینی، بصیرت است. خداوند در قرآن کریم، پیامبر ﷺ و همه پیروانش را به دعوت به حق و حرکت در مسیر حق و صراط مستقیم الهی براساس بصیرت، مأمور می‌کند: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي؛ بگو: طریقه من و پیروانم همین است که خلق را به خدا با بینایی و بصیرت دعوت کنیم» (یوسف، ۱۰۸)؛ یعنی راه هدایت و صراط مستقیم رسیدن به خدا، صراط درک و فهم و تشخیص صحیح وظایف و عمل براساس آن است.

مکتب حیات‌بخش اسلام به ما می‌آموزد که در صحنه‌های زندگی، پیروی‌ها، حمایت‌ها، دوستی‌ها، دشمنی‌ها و موضع‌گیری‌ها، براساس شناخت عمیق و بصیرت عمل نماییم و با یقین و اطمینان به‌درستی کار و حقانیت مسیر و شناخت خودی و بیگانه و حق و باطل گام برداریم؛ چنان‌که برای حرکت از نقطه‌ای به نقطه دیگر، چشم ظاهر لازم است تا در چاه نیفتیم یا گرفتار راهزنان و دزدان نگردیم، برای رسیدن به اهداف متعالی و سیرالی‌الله و حرکت در مسیر حق، چشم بصیرت لازم است تا در دام باطل و شیاطین انس و جن نیفتیم.

قرآن کریم با زیبایی هرچه تمام‌تر انسان‌های فاقد شناخت و بصیرت را «کوردل»، و انسان‌های متصف به شناخت و بصیرت را «بینادل» معرفی می‌کند و آدمیان را مخاطب قرار می‌دهد که چرا درباره این حقایق و واقعیت‌ها نمی‌اندیشید تا راه یابید: «هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ؟ آیا نابینا و بینا یکسان‌اند؟ پس چرا فکر نمی‌کنید؟!» (انعام،

۵۰. کوری مورد نظر قرآن، نه فقدان چشم سر که فقدان چشم دل و عقل است که باعث عجز و ناتوانی در کسب حقایق الهی و اتّصاف به ارزش‌ها و خصال والای اخلاقی و رفتاری می‌گردد. همچنین بینایی مورد نظر قرآن، داشتن چشم سر و دیدن محسوسات نیست، بلکه بینایی قلب و عقل است که حاصل آن، معرفت و شناخت نسبت به هستی و آفرینش و نظم و شگفتی‌هایی است که خالق یکتا آنها را وسیله‌ای برای دریافت بصیرت و دانایی قرار داده است.

بصیرت در آموزه‌ها و فرهنگ قرآنی، حالتی است که به انسان توانایی درک درست حقایق و تحلیل واقعیت‌ها را می‌دهد؛ از این رو است که آیات قرآنی، به مسئله بصیرت از ابعاد مختلف پرداخته‌اند؛ زیرا با بصیرت است که آدمی موقعیت خود را می‌سنجد و در برابر آن واکنش مناسب نشان می‌دهد.

یکی از آثار و نتایج مهم بصیرت، شناخت دوست و دشمن است. با وجود بصیرت در جامعه، حق و باطل از یکدیگر جدا شده، نفوذ دشمن سد می‌گردد. مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرماید: «اگر من بخواهم یک توصیه به شما بکنم، آن توصیه این خواهد بود که بصیرت خودتان را زیاد کنید؛ بصیرت. بلادهایی که بر ملت‌ها وارد می‌شود، در بسیاری از موارد، بر اثر بی‌بصیرتی است» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۰۵/۰۵).

البته ممکن است انسان حق را از باطل تمییز دهد؛ ولی دنیاطلبی و جلوه‌های گوناگون دنیا، انسان را از استقامت در راه حق و ولایت باز می‌دارد؛ اما افزایش بصیرت، بی‌اعتباری دنیا و لذت‌های آن را برملا می‌کند؛ از این رو فرد مشکلات و سرزنش‌های چندروزه را تحمل می‌کند و بر مسیر حق، پایدار و استوار باقی می‌ماند.

همچنین بصیرت موجب استقامت در راه حق می‌شود و ثبات قدم به دنبال می‌آورد. رسول خدا ﷺ در این خصوص در مورد سلمان فارسی می‌فرماید: «عَبْدُ نَوَّرَ اللَّهُ قَلْبَهُ أَبْصَرَتْ فَأَثْبَتَ؛ سلمان بنده‌ای است که خداوند قلب او را نورانی کرده است؛ [هنگامی که] بصیرت یافتی، ثابت قدم باش» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۲۲، ص ۱۲۶).

رهبر معظم انقلاب در خصوص تأثیر بصیرت در استقامت و ثبات قدم در راه حق با اشاره به خطبه ۱۷۳ نهج البلاغه می‌فرماید: «آنهايي که دور اميرالمؤمنين بودند و ايستادند

و جنگیدند، خیلی بصیرت به خرج دادند که بنده بارها از امیرالمؤمنین نقل کرده‌ام که فرمود: «و لا يحمل هذا العلم الأهل البصر و الصبر. در درجه اول، بصیرت لازم است» (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۱۰/۱۸).

۴-۵. ظلم‌ستیزی

چهارمین راهکار مقابله با چالش‌های سیاسی، «ظلم‌ستیزی» است. به همان نسبت که مسلمانان باید از ستمگری پرهیز کنند، از تن دادن به ظلم نیز باید اجتناب نمایند. اصولاً اگر ستمکش نباشد، ستمگر کمتر پیدا می‌شود و اگر مسلمانان آمادگی کافی برای دفاع از حقوق خود داشته باشند، کسی نمی‌تواند به آنها ستم کند. باید پیش از آنکه به ظالم بگوییم ستم مکن، به مظلوم بگوییم تن به ستم مده. قرآن کریم مسلمانان را ملتی می‌داند که نه ستم می‌کنند و نه زیر بار ستم می‌روند: «لَا تُظْلَمُونَ وَلَا تَظْلَمُونَ»؛ ستم نمی‌کنید و مورد ستم واقع نمی‌شوید» (بقره، ۲۷۹). این فراز از آیه ۲۷۹ سوره بقره، درباره رباخواران است؛ ولی درحقیقت یک شعار فراگیر اسلامی و یک قاعده کلی است که می‌گوید: به همان نسبت که مسلمانان باید از ستمگری پرهیزند، از تن دادن به ظلم نیز باید اجتناب کنند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۳۷۷).

همچنین خداوند می‌فرماید: «و قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يِقَاتِلُونَكُمْ وَ لَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يَحِبُّ الْمُعْتَدِينَ... فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَ اتَّقُوا اللَّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ»؛ و در راه خدا، با کسانی که با شما می‌جنگند، نبرد کنید! و از حد تجاوز نکنید که خدا تعدی کنندگان را دوست نمی‌دارد... و هر کس بر شما تجاوز کرد، پس همانند آن تجاوزی که بر شما روا داشته، بر او تجاوز کنید و [خودتان را] از عذاب [خدا حفظ کنید و بدانید که خدا با پارسایان (خود نگهدار) است» (بقره، ۱۹۰-۱۹۴).

اعتدا و تجاوز وقتی مذموم است که در مقابل اعتدای دیگران واقع نشده باشد و خلاصه تجاوز ابتدایی باشد و اما اگر در مقابل تجاوز دیگران باشد، در عین اینکه تجاوز است، دیگر مذموم نیست؛ چون عنوان رهایی از ذلت را به خود می‌گیرد و اینکه جامعه‌ای بخواهد از زیر بار ستم و بردگی و خواری درآید، خود فضیلت بزرگی است؛

همان‌طور که تکبر با اینکه از رذائل است، در مقابل متکبر از فضائل می‌شود و سخن بلند گفتن با اینکه زشت است، برای کسی که مظلوم شده پسندیده است.

نتیجه‌گیری

از آنچه در تبیین چالش‌های سیاسی پیش روی مقاومت در عرصه داخلی بیان شد، به دست می‌آید هدف نهایی دشمن از ایجاد این چالش‌ها در عرصه داخلی تسلط حکومت استبدادی بر جامعه است. تفکر و اندیشه اسلامی در برابر استکبار نیاز به استقامت دارد؛ بر همین اساس خدا خطاب به پیامبر ﷺ و مؤمنانی که از ایشان تبعیت می‌کنند تأکید بر مقاومت می‌کند و آن را وظیفه امت اسلامی می‌داند و خداوند خود را گواه و ناظر بر این موضوع می‌داند.

بر این اساس در مقابل چالش‌های سیاسی مختلف در عرصه داخلی، راهکارهای قرآنی مطرح می‌گردد که در این تحقیق سعی شده است راهکارهای متناظر با هر چالش مطرح شود. در این تحقیق چهار چالش (نافرمانی، ایجاد اختلاف، نفوذ و تسلط استبداد) و در برابر آن چهار چالش چهار راهکار (وظیفه‌گرایی، وحدت، بصیرت و ظلم‌ستیزی) ارائه گردید.

نهضت مقاومت اسلامی شاید تا دستیابی به اهداف بلندمدت خود که همان نفی کامل استبداد و استقلال و توسعه کشورهای اسلامی است، فاصله زیادی داشته باشد؛ ولی بخشی از این اهداف که شامل طرد سلطه دولت‌های مستبد و به‌زیر کشیدن دولت‌های دست‌نشانده بوده، تا حدودی محقق شده است، اگرچه تحقق آنها زمان‌بر، پرهزینه و دردسرساز است و جبهه مقابل نیز دست روی دست نمی‌گذارد تا شاهد این تحولات و حرکات باشد و با انواع برنامه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی با نهضت مقاومت مقابله کرده و با استفاده از رسانه‌های تبلیغی تلاش می‌کند تا موتور محرکه این نهضت را متوقف یا انگیزه و اراده طرفداران آن را سلب کند؛ بنابراین همواره باید با چشمانی باز حرکت دشمن را در ایجاد چالش رصد و شناسایی کرد و راهکارهای مقابله با آن را به کار بست که قطعاً بهترین راهکارها در منابع دینی و به‌ویژه قرآن کریم تبیین کرده است.

فهرست منابع

* قرآن کریم.

۱. آجرلو، حسین. (۱۳۹۸). واکاوی تحولات جدید طرح معامله قرن و مخاطرات احتمالی آن برای محور مقاومت. برگرفته از: سایت موسسه مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر تهران.
۲. آرمین، محسن؛ رازقی، حجت. (۱۳۷۸). بیم‌ها و امیدها. تهران: همشهری.
۳. آل‌نبی، سیدمحسن؛ یوسفی مقدم، محمدصادق. (۱۴۰۰) چالش‌های مقاومت از منظر قرآن کریم. فصلنامه علمی مطالعات بیداری اسلامی، (آماده انتشار).
۴. باطنی، محمدرضا. (۱۳۷۱). فرهنگ معاصر. تهران.
۵. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۵/۰۳/۲۰). بیانات مقام معظم رهبری در جمع رزمندگان لشکر ۲۷ محمدرسول الله. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای.
<https://b2n.ir/m84405>
۶. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۷/۱۰/۱۸). بیانات در خطبه‌های نماز عید فطر. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای.
<https://b2n.ir/k65219>
۷. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۷/۰۳/۱۴). بیانات مقام معظم رهبری در مراسم نوزدهمین سالگرد ارتحال امام خمینی علیه السلام. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای.
<https://b2n.ir/u49877>
۸. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۸/۰۵/۰۵). بیانات در دیدار اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای.
<https://b2n.ir/a80800>
۹. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۴/۰۶/۲۵). بیانات مقام معظم رهبری در دیدار فرماندهان سپاه

- پاسداران انقلاب اسلامی. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای. <https://b2n.ir/f39199>
۱۰. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۴/۰۷/۲۰). بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مسئولان و مدیران صدا و سیما. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای. <https://b2n.ir/r96016>
۱۱. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۵/۰۹/۲۷). بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای. <https://b2n.ir/d12500>
۱۲. جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۸۹). تفسیر تسنیم (چاپ پنجم). قم: اسراء.
۱۳. دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). لغت‌نامه دهخدا. تهران: انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
۱۴. ذوعلم، علی. (۱۳۸۴). تاملی در مفهوم «چالش» و آژه «چالش» در ادبیات اجتماعی - فرهنگی ایران. زمانه، ۴(۳۶). ص ۸۵
۱۵. راغب اصفهانی، حسین. (۱۴۱۲ق). المفردات فی غریب القرآن (محقق: صفوان عدنان داودی). بیروت: دارالعلم.
۱۶. طباطبائی، سیدمحمدحسین. (۱۴۱۷ق). المیزان فی تفسیر القرآن. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۱۷. طبری، ابوجعفر محمد بن جریر. (۱۴۱۲ق). جامع البیان فی تفسیر القرآن. بیروت: دارالمعرفه.
۱۸. عمید، حسن. (۱۳۷۵). فرهنگ عمید. تهران: انتشارات امیرکبیر.
۱۹. فراتی، عبدالوهاب. (۱۳۸۱). انقلاب اسلامی چالش‌ها و بحران‌ها. قم: دفتر نشر معارف.
۲۰. مجلسی، محمدباقر. (۱۴۰۳ق). بحارالانوار. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۲۱. سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی. (۱۳۷۷). مجموعه مقالات تحقیق جامعه مدنی در انقلاب اسلامی ایران. تهران: انتشارات سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی.
۲۲. دبیرخانه دین‌پژوهان کشور. (۱۳۸۰). مجموعه مقالات مناسبات دین و فرهنگ در جامعه ایران (ج ۲). قم: دبیرخانه دین‌پژوهان کشور.

۲۳. معادی، حمید. (۱۳۸۱). بحران‌های ایران و آمریکا بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۲۴. مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۷۴). تفسیر نمونه. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۲۵. نوری، عباس؛ مرشدزاد، علی. (۱۳۹۷). چالش‌های سیاسی خارجی فراروی انقلاب اسلامی در اندیشه امام خمینی علیه السلام. فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۸(۲۶). صص ۲۴۵-۲۶۶.
۲۶. والیزاده، اسماعیل. (۱۳۸۸). تهاجم فرهنگی و راه‌های مقابله با آن. ماهنامه معارف، (۶۹).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

References

1. Ajourlu, H. (1398 AP). *Analysis of the new developments of the Century Deal Plan and its possible risks for the axis of resistance*. From: Abrar Contemporary International Studies and Research Institute website. [In Persian]
2. Ale-Nabi, S. M., & Yusefi Moghadam, M. S. (1400 AP). Challenges of resistance from the perspective of the Holy Quran. *Journal of Islamic Awakening Studies*, (ready to be published). [In Persian]
3. Amid, H. (1375 AP). *Amid dictionary*. Tehran: Amirkabir Publications. [In Persian]
4. Armin, M., & Razeqi, H. (1378 AP). *Fears and hopes*. Tehran: Hamshahri. [In Persian]
5. Bateni, M. R. (1371 AP). *Contemporary Dictionary*. Tehran. [In Persian]
6. Dehkhoda, A. A. (1377 AP). *Dehkhoda Dictionary*. Tehran: University of Tehran Press. [In Persian]
7. Forati, A. (1381 AP). *Islamic Revolution of Iran: Challenges and Crises*. Qom: Maaref Publishing Office. [In Persian]
8. Javadi Amoli, A. (1389 AP). *Tafsir Tasnim*. (5th ed.). Qom: Esra'. [In Persian]
9. Khamenei, S. A. (05/05/1388 AP). *Statements of the Supreme Leader of Iran in a meeting among members of the Office of the Supreme Leader and the Guard Corps*. The information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works. From: <https://b2n.ir/a80800>. [In Persian]
10. Khamenei, S. A. (14/03/1387 AP). *Statement of the Supreme Leader of Iran on the occasion of the 19th anniversary of the demise of Imam Khomeini*. The information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works. From: <https://b2n.ir/u49877>. [In Persian]

11. Khamenei, S. A. (18/10/1377 AP). *Statements of the Supreme Leader of Iran in the sermons of Eid al-Fitr prayers*. The Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works. From: <https://b2n.ir/k65219>. [In Persian]
12. Khamenei, S. A. (20/03/1375 AP). *Statements of the Supreme Leader of Iran among the Staff of the Division 27of Muhammad Rasoolullah*. The Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works. From: <https://b2n.ir/m84405>. [In Persian]
13. Khamenei, S. A. (20/07/1394 AP). *Statements of the Supreme Leader of Iran in the meeting for the officials and directors of the Radio and Television*. The information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works. From: <https://b2n.ir/f39199>. [In Persian]
14. Khamenei, S. A. (25/06/1394 AP). *Statements of the Supreme Leader of Iran in the meeting of the commanders of the Islamic Revolutionary Guard Corps*. The information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works. From: <https://b2n.ir/f39199>. [In Persian]
15. Khamenei, S. A. (27/09/1395 AP). *Statements of the Supreme Leader of Iran in the meeting for the officials of the system and the guests of the Islamic Unity Conference*. The Information Website of the Office for the Preservation and Publication of Ayatollah Khamenei's Works. From: <https://b2n.ir/d12500>. [In Persian]
16. Ma'adi, H. (1381 AP). *The crises of Iran and the United States after the victory of the Islamic Revolution of Iran*. Tehran: Islamic Revolution Documentation Center. [In Persian]
17. Majlesi, M. B. (1403 AH). *Bihar al-Anwar*. Beirut: Dar Al-Ihya Al-Torath Al-Arabi. [In Arabic]

18. Makarem Shirazi, N. (1374 AP). *Tafsir Nemouneh*. Tehran: Dar al-Kotob al-Islamiyah. [In Persian]
19. Nouri, A., & Morshedzad, A. (1397 AP). Foreign political challenges facing the Islamic Revolution in the thought of Imam Khomeini. *Journal of Studies of the Islamic Revolution of Iran*, 8(26). Pp. 245-266. [In Persian]
20. Organization of Cultural Documents of the Islamic Revolution. (1377 AP). *Collection of articles on the realization of civil society in the Islamic Revolution of Iran*. Tehran: Publications of the Cultural Documents Organization of the Islamic Revolution. [In Persian]
21. Ragheb Esfahani, H. (1412 AH). *Al-Mufradat Fi Gharib Al-Quran*. (Dawoodi, S. A, Ed.). Beirut: Dar Al-Ilm. [In Arabic]
22. Secretariat of the country's religious scholars. (1380 AP). *Collection of articles on the relationship between religion and culture in Iranian society* (Vol. 2). Qom: Secretariat of the Iranian religious scholars. [In Persian]
23. Tabari, A. (1412 AH). *Jame' al-Bayan fi Tafsir al-Qur'an*. Beirut: Dar al-Ma'rifah. [In Arabic]
24. Tabatabaei, S. M. H. (1417 AH). *Al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an*. Qom: Islamic Publications Office. [In Arabic]
25. Walizadeh, E. (1388 AP). Cultural invasion and ways to deal with it. *Journal of Ma'aref*, (69). [In Persian]
26. Zu Elm, A. (1384 AP). Reflections on the concept of "challenge" The word "challenge" in Iranian socio-cultural literature. *Zamaneh*, 4(36). P.85. [In Persian]